

מאז הוקמו, סבבו החיים בשכונות התימנים סביב חיי הדת ושמירת התורה והמצוות. בתי כנסת הוקמו למכביר בבתים פרטיים לפי נוסחאות ה"שאמי" וה"בלדי", לפי ערי המוצא וגם לפי משפחות. "נצח" ו"דומראני", "אבו-סת" ו"משאט", "הכהנים" ו"שבת אחים", "עזרת אחים" ו"שבת אחים" השני ועוד רבים, וגם בתי כנסיות של עדות אחרות. בתקופה מסוימת היו ב"שבזי" אחד עשר בתי כנסת, וב"כרם התימנים" – למעלה מעשרים!

התושבים כולם היו יראים ושלמים ואוהבי תורה. "אהבתם לתורה ולדברי אלקים חיים עוברת כל גבול" מספר ר' יעקב רימון, "באמצע הרחובות המרכזיים בתל אביב תוכל לפגוש בתימני יושב על המדרכה וספר פתוח על ברכיו. הוא קורא בקול וחבורה שלמה של סבלים וסתם פועלים יושבים סביבו ומקשיבים בעיון רב..." אבל מעבר להמון שאהב ללמוד היו בהם גם כאלו שהיו משכמם ומעלה ממש. תלמידי חכמים מופלגים ומתוכם שגם כיהנו בתימן בתפקידי קודש וכאן לא מצאו את מקומם והוצרכו לעבוד קשות לפרנסתם.

על כמה מאלו, תלמידי חכמים משכמם ומעלה שעסקו במלאכת הבנין, וגם על ראש העסקנים בקהילה התימנית, רבי יהודה כהן המוהל שידין רב לו בכל דבר שבקדושה וחסד, ועל ה"תלמוד תורה לתימנים" שהקים, בכתבה שלפנינו, השלישית בסדרה.

פועלים מלמדים וקבלן תלמיד

תל אביב היתה עיר של בנייה גם קודם מלחמת העולם הראשונה ובעיקר משאירעו מאורעות תרפ"א שבעקבותיהן נטש מרבית הציבור היהודי את יפו ועבר לתל אביב. אלו, יחד עם העלויות הגדולות מרוסיה ופולין הביאו תנופת בניה עצומה בתל אביב.

התימנים תפסו מקום מרכזי בין הבנאים. משפחות תימניות רבות עזבו את ירושלים ועקרו לתל אביב ברצונן להתפרנס בכבוד. אפס, המלאכה היתה קשה ואיומה, מפרכת גווים ומשברת עצמות, שלא לדבר על כל אותם עדיני הנפש ותלמידי החכמים שלא הורגלו בכאלו וכאן הוזקקו לעסוק בעבודת הפרך הזאת כדי להביא טרף לביתם.

ר' יוסף עצטה, הילד היתום שעלה ארצה בחוסר כל ושספרו האוטוביוגרפי "חיי יוסף" מהווה עדות ישירה לאותה התקופה, מספר על הימים ההם, עת הפך בעצמו לקבלן בניין:

"מכבד תלמידי חכמים הייתי. הרי יתום צמחתי, נגזר עלי להיאבק עבור פת הלחם. רצוני העז לדעת, ללמוד, פתח בפני להכיר את המסורת והמנהגים של אחי הספרדים והאשכנזים. זיכני הבורא ועבודתי הוערכה בעיני הממונים עלי ובעיני דורשי עבודתי. הצלחתי לא סימאה עיני ויחסי אל פועלי היה שווה, תימנים, אשכנזים וספרדים כאחד.

לא הלנתי שכר, דבר שהרבה נהגו לעשות, לא פעם הלינו את שכרי שלי, לא פעם אחת נתן בית המשפט פסק דין לטובתי. במיוחד הודיתי לא-ל עליון שזיכני להעסיק מיקירי תימן "שירדו מגדולתם" בעלי מקצועות מכובדים ולמרות זאת נגזר עליהם לחיות בלי פרנסה ומקצועם לא נדרש בארץ האבות.

בשנות המשבר לאחר המלחמה, מלחמת עולם ראשונה, העסקתי בבנין תלמידי חכמים, יראי שמים, שהיו רבנים, פוסקים, משוררים, מורים מעולים, סופרי סת"ם, מוהלים, שוחטים, רק על מנת שלא יצטרכו לבריות. כידוע עבודת בנין היא עבודה מפרכת. יקירים אלה לא היו בנויים לעבודה כזאת, אני עשיתי הכל על מנת להקל עליהם את המלאכה. מי אני שזכיתי לכך שאנשי רוח יעבדו במחיצתי.

יקירים אלה עסקו במה שנקרא בבנין "עבודות בזויות", כמו עירבוב טיט, הגשת חומר לבעלי המקצוע, למעשה כל מה שנתבקשו לעשות. זכרתי את אשר עשו למעני האחים טובקין עת חצו לי הפח לחצי כדי להקל עלי המשא, כך עשיתי אני ליקירי. שומר למענם על קצב איטי, מעודדם בהומור, משחררם מעבודה ביום הששי. שכרי היה כפל כפלים, ראשית מסתופף בצילם ומתאבק בעפר רגליהם של תלמידי חכמים. שנית: יום יום במנוחת הצהרים, הוספתי עוד חצי שעה, הזמן בו הייתי אני התלמיד. אנשים נפלאים אלה ניצלו המנוחה לדברי אלוקים חיים. אני עבדם מטה אוזני לדבריהם, שותה בצמא כל ניב כל הגה. המצב הניגודי בו אני הוא הנותן לחמם לא עכר רוחם ולא ביישם, נהפוך הוא, הם ראו בי את אבי שדאג עוד בגולה להעסיק מיקירי הקהילה רק שלא יצטרכו לבריות.

סהדי במרומים שהרגשתי באותם ימים היתה לעילא ולעילא, הנה זיכני הבורא להסתופף בחברת חכמים, לינוק תורה ממקור ראשון, להשלים לימודי שמהם הייתי מנוע בימי ילדותי. ימי אושר אלה לא ישכחו, שומע דברי תורה ובונה את הארץ.

מקובל עלי עוד בימי ילדותי בבית אבא את יום הששי להקדיש ליום השבת. כך נהגתי גם עם יקירי. כבר ביום חמישי נהגתי לשלם שכרם השבועי, בימי ששי עבדו רק חלק מהפועלים בעיקר בעבודה שדרשה סיום ורק בשעות הבוקר כשתי שעות בלבד. בשעת מסירת המשכורת זכיתי לשמוע מפיהם הרבה דברי ברכה. ברכוני על כי אני הוא הנותן להם הזכות לקחת חלק בבנין הארץ..."

דמויות הוד בין הפועלים

ר' יוסף עצטה גם העלה בקצרה קוים לזכרם של אותן דמויות הוד נשכחות. אנשי מעלה מקרב התימנים שבנו את תל אביב בעוד שפתותיהם רוחשות דברי תורה.

"מארי יחיא ג'רידי, סופר סת"ם, שוחט. יהודי מעודן זה איך יכל לעבוד בבנין? בכל זאת עבד. דודי **עאם סאלם עצטה**, שכונה האריה השואג, עבד בכל מה שניתן לעבוד, לקח על עצמו בעיקר את הקשה בעבודות והכל על מנת להקל על חבריו. דוד יקר זה בהופיעו בבית הכנסת היה כמלך בהדרו. ניתן בחוסן נפשי ובחוזק פיס. משכמו ומעלה (190 ס"מ) שעבד בבנין גם בגיל שבעים וחמש שנה..."

סאלם דומראני, גם בו כמו בדודי עאם סאלם התמזגו יחד יופי פנימי וחיצוני כאחד. בתימן היה פרוון מעולה, בארץ פועל בנין. **אפוטרופוס בית הכנסת על שם דומראני**. כל נפשו ומאודו וכל משכורתו השקיע בבית הכנסת...

כאשר יצאה הגזירה ע"י הנציב הבריטי שלארץ ניתן לעלות רק עד גיל ארבעים וחמש שנה, פנתה התאחדות התימנים בתזכיר ולאחר מכן ביקשה פגישה עם הנציב לבטל את רוע הגזירה בנימוק שיהודי תימן כשרים לעבודה עד גיל שבעים ולא יפלו למעמסה על הציבור. בפגישה השתתפו ז. גלוסקא, יעקב שלמה כהן וא. טביב. הנציב מק'מייקל ביקש לראות דוגמאות לאמיתות הטענה. וכך עלו לירושלים דודי ר' **סאלם עצטה** וחברו, ונפגשו עם מזכירו האישי של הנציב. דודי ר' **סאלם עצטה** לחץ ידיו של המזכיר בחוזקה להראותו כוחם של זקני תימן, ולחיצה זו שהכאיבה למזכיר שכנעה אותו לתקן את הצו וכך הוא הוסיף עשרים שנה רק ליהודי תימן"...

ואגב, גם לאחר תיקון הצו היו זקנים שצבעו שערם שחור כדי להראות צעירים על מנת לעלות לארץ..."

ר' יחיא גרידי

ר' סאלם עצטה "האריה השואג"

ר' סאלם דומראני

"...ר' יוסף ירימי זצ"ל" ממשיך ר' יוסף עצטה ומספר, "היה אחד מצדיקי הדור. כתב ספר מדרשים ופירושים, כתודה שעזרתי לו נתן לי את הספר ואני הפקדתי בידיו האמונות של הרב יצהרי. למרות היותו תלמיד חכם עבד ר' יוסף בבית החרושת של ארבר ביפו, בית חרושת לחומרי בנין. עם בית חרושת זה היה לאחים טובקין קשר מסחרי. אני שעבדתי אצל טובקין הייתי שליח, כך הכרתי את הצדיק ירימי. כבר היה בעל משפחה, לכן התייסר במלאכה הקשה כדי להתפרנס בכבוד. לא עשה תורתו קרדום לחפור בה. בימי המלחמה עת נסגר בית החרושת, ראיתו סבל ברחוב. יהודי אמריקה שלחו אונית קמח להציל הישוב העברי בפלשתינה. המושל הטורקי ג'מאל פשה אסר על היהודים להוריד המטען. לאחר דין ודברים, הסכים בתנאי ששליש יחולק לנוצרים, שליש לערבים ושליש ליהודים. מאין ברירה חתמו היהודים על התנאים. מחסני היהודים היו ברחוב אלנבי במקום בו עתה המשביר לצרכן בביתו של ד"ר טהון. עם ירימי היו עוד סבלים, שנים לא תימנים והתימנים חג'בי, קהלני, האחים גרשון ועוד, שנשאו השקים מהעגלות אל תוך המחסן או ישר למאפיות. בסיום המלחמה חזר לעבוד אצל ארבר, שהעביר את בית החרושת שלו ממנשיה לרחוב שבזי, אך לא לזמן רב. מאחר וארבר מכר את מפעלו לכהן את משאט אשר קראו למפעל בשם "המומחה", מפעל ליצור מרצפות הקיים עד היום הזה ברח' שבזי. הרב ירימי החליט לעבוד בסבלות חצי יום בלבד כשרוב שעותיו הקדיש ללמוד. וכך ניתן היה למצוא אותו בבוקר ברח' הרצל או במרכז מסחרי אבל רוב היום בישיבת "היכל התלמוד" שברח' יהודה הלוי.

בשנת תרפ"ט בא אלי מלא חרדה, 'ביתי בלב מנשיה (-השכונה הערבית שיהודיה הותקפו בידי שכניהם הישמעאלים) ולבי מלא חרדה'. השבתי לו בוא איתי לשכונת התקוה אל ש. מליחי שהקים את השכונה, אמו אחות רצאבי החייט יקיר תל אביב. ברגל צעדנו לביתו של ש. מליחי. פניתי אליו 'אל תשיב פני ריקם, מכור לי חלקת אדמה'. סך הכל היה לירימי חמש ל"י. בכל אופן קיבל כמאה פיק (חמשים מ"ר). עוד באותו יום קניתי ליפט מהצפון, והעברתי לשכונת התקוה ביחד עם בלוקים ודלת. כבר באותו ערב ארז מטלטליו: ארגז בגדים ושני מזרונים כל רכושם, איזה עניות. ולמחרת פרצו המאורעות הידועים לשמצה. תמיד כאשר פגשני הזכיר לי את התושיה שגיליתי. אני סך הכל הצלתי בית בישראל. לפני שנפרד מהחיים מסר לי את ספרו שחיבר וכתבו במו ידיו..."

"השוחרט ר' אפרים ואדעי, תלמיד חכם, ממני למד המקצוע המפרך... ר' עזרי נדב נהג לומר לי: אתה לא קבלן, אתה שליח להצילנו מחרפת רעב. א. עצטה חריף שכל ובקיא בפרשנות... ידיד עמראני שעבד כטייח..."

ר' אפרים ואדעי

שני עמודי התווך

אפס, דווקא מתוך העבודה הקשה והמפרכת ומתוך תלאות הזמן וקשיי ההתערות וייסורי ארץ ישראל שלהם, קמו בעדה אנשים בעלי שאר רוח. מתוכם בלטו שנים שלמרות עבודתם הקשה היו למנהיגים ולעסקנים דגולים של הקהילה התימנית בתל אביב. בזכות שניהם היתה הקהילה בתל אביב המאורגנת והמסודרת ביותר מכל הקהילות

התימניות בארץ. בזכות דאגתם לפרנסת בני הקהילה ניצלו רבים מחרפת רעב. בזכות פעלם הוקמו מוסדות החינוך התימניים בתל אביב שהצילו רבים מרדת שחת.

היו אלו רבי יהודה כהן ורבי יהודא משאט, בעלי ביהח"ר "המומחה", זכרונם לברכה.

ר' יהודה כהן: ימי בראשית

בשנת תרמ"ה נולד ר' יהודה כהן בעיר מנצורה. מוצא משפחתו, כמו מוצא שאר הכהנים שבמנצורה, היה מעיר הכהנים צ'ובירה. ר' יהודה היה ככל הנראה צאצא ישיר לרבי ישראל הכהן מחבר הספר "סגולת ישראל".

משפחת כהן עשירה ונכבדת היתה. הם עסקו בסחר חוץ וייצאו חמאה, קפה ובדים לרחבי תבל. מעמדם בקהילה היה גבוה, כחכמים וסוחרים. הם ייצגו את הקהילה בפני השלטונות וניהלו את גביית ה"גזיה", המס המיוחד שהוטל על היהודים. כמשפחה תימנית מכובדת היה להם לכהנים בית כנסת ובית מדרש משלהם ואף אכסניה לעובדי דרכים. האמא היתה צדקנית ונדיבה שעסקה רבות בחסד וצדקה. תורה, גדולה וגמילות חסדים התאחדו על שולחנם.

יהודה היה ילד שקדן מנעוריו. כמנהג תימן למד בגיל צעיר הלכות מילה ושחיטה והוכשר לתפקיד של "מארי". נבחן בהצלחה בפני חברי בית הדין שבעיר וקיבל סמיכה לשחיטה ומילה מידי קרובו ר' שלמה כהן. למרות שלא התכונן לכך קפץ עליו תפקיד המוהל בגיל צעיר. היה זה עת המוהל המקומי כבר בא בימים והתפקיד הוטל על ר' יהודה כבן ה"ט". מתחילה מילא את התפקיד בעל כרחו אבל בזריזותו וכשרונו התגלה עם הזמן כמוהל מיוחד, זריז ומומחה. דווקא למלאכת השחיטה לא נמשך לבו והוא משך את ידו הימנה.

בני המשפחה התלהבו לעלות לארץ כבר בעליה הראשונה, בתרמ"ב, אלא שמעמדם האיתן וקשריהם הרבים עיכבו אותם לפי שעה. אחרי המלחמה והרעב הכבד שפקדו את תימן בתרס"ג-תרס"ה ("חַוֵּזַת אֶן נַפְר") החליטו הכהנים לעלות ובעלייה של תרס"ז היו הם בין העולים. הם הגיעו ליפו והתגוררו כחודש בשכונת עג'מי ולאחר מכן עקרו לירושלים עיר הקודש. כאן נרקמו קשרי ידידות עזים ביניהם ובין ראשי העדה: רבי אברהם אלנדאף ורבי שלום אלשיך (עליהם סיפרנו בכתבה הקודמת). אפס, תנאי החיים הקשים בירושלים גרמו להם לעזוב את העיר ולשוב ליפו, והפעם לשכונת "מחנה יהודה" התימנית. בקרב בני עדתם היו קשיי הקליטה קלים יותר. בשונה מרוב העולים לא סבלו הם מחסור. בכסף שהביאו עמם פתחו ביח"ר לנרות שעוה ופרנסתם היתה מצויה להם. שוב יכלו לעסוק ברוגע ובשלוה בחסד לאחרים ובעסקנות לעזרת בני העדה.

סמוך להגיעם ל"מחנה יהודה" שב"שבזי", נבחרו ר' יהודה ואחיו ר' אברהם יחד עם ר' אברהם עוזירי לכהן כ'ועד התימנים'.

מאותה שעה נעשה ר' יהודה כהן לב לבה הפועם של הקהילה שידי רב לו בכל תחום מענייניה, גשמיים ורוחניים. בשנים הבאות עסקו האחים כהן, בעיקר האח ר' אברהם, בקבלת פני העולים החדשים מתימן. הם גם פתחו עבורם "חדר" לתשב"ר על חשבונם ולצדו בית כנסת לציבור שנודע בשם "בית כנסת הכהנים".

על פעולותיו המגוונות של ר' יהודה בשנים ההם נמנו בין היתר: הקמת "חדרים" לילדים והשכנת שלום בין יריבים. דאגה לפרנסתם של עולי תימן בעיקר בתחום הבניה והסיתות. הכשרת פועלים ודאגה עבורם למקום עבודה, יצירה של ארגון פועלים תימני, טיפול בעולי תימן שבמושבות ועוד כהנה וכהנה.

בית הכנסת "חיי אברהם" מיסודו וע"ש של ר' אברהם עוזיירי.

רח' דגניה ב"שבזי". כיום פועלת במקום ישיבת חב"ד-נוה צדק

בסערת מלחמת העולם

מלחמת העולם הראשונה שהכבידה על כולם הטילה עולה בכפלי כפליים על עסקני היישוב שהשלטון הטורקי השוקע ראה בהם אחראים לכל דבר וענין בעדותיהם. לצד הרעב והמחסור העיקה גזרת הגיוס הכללי שהוכרז אז. האח הגדול ר' אברהם גויס (למרות ששולמו בעדו דמי כופר פעמיים!) ונאלץ להסתתר ומשכך

פחתה פעילותו הגלויה והעול כולו נפל על כתפי ר' יהודה שפטור היה מגיוס עקב היותו "חכם" ומוהל לבני הקהילה.

בתקופה ההיא, כאשר השלטון העותומאני החל לגייס בכח את בני העדה פעל ר' יהודה במלוא מרצו לשחררם. במרצו מחד ובמתנותו מאידך וגם בכושר המיקוח שלו פעל רבות לשיחוד המפקדים ופקידי הממשלה כדי שיפטרו את בני העדה מהגיוס באמתלאות שונות. במקביל הצליח בתבונתו ובקשריו לשלב רבים מחייבי הגיוס בעבודות ממשלה אזרחיות, מה שפטור אותם מלצאת אל החזית. היתה זו מלאכה רווית עול, סכנות והוצאות כספיות והיא נמשכה כמה שנים. במיוחד זכור אותו מעשה שאירע בבוקר אחת השבתות של שנת תרע"ו. בעיצומה של תפילת שחרית פרצו חיילים טורקיים לאחד מבתי הכנסת ב"מחנה יהודה" ואסרו מבין המתפללים כעשרים איש. הם רוכזו בבית הכנסת של משפחת כהן לשם שילוחם אל החזית שרוב באיה לא ישובו.

ר' יהודה כבר היה זקן ורגיל במלאכה, ומה גם כאן כשהמצוה שיחרה לפתחו. הוא ניסה לשחד את השוטר כמנהג בעלי בתים חשובים בשלטון העותומאני, אבל השוטר, כנראה שלא קיבל הכשרה מתאימה... עצר אותו בשל כך. שבועיים היה כלוא בצינוק כאשר הוא נחקר שוב ושוב מתוך עינויים. הטורקים שכנראה ידעו על פעולותיו ניסו להוציא מפיו את מי שיחד ואת מי הציל מגיוס עד היום. בסופו של תהליך נידון ר' יהודה כהן למוות.

ועדת התימנים נבוכה.

הוכרזו יום תפילה וצום ובכי ומספד, כשבמקביל פנו לג"ר **בנציון מאיר חי עוזיאל** זצ"ל שהיה רב העיר הספרדי, ולד"ר יעקב טהון מראשי הציונות, כדי שיפעילו את כוחם לשחרורו והצלתו ממות בטוח. בידם מסרו סכום עתק. מאתיים מטבעות זהב שחזקה עליהם שיפעלו את

פעולתם גם במשפט שוחד... כך אכן היה. הם הפעילו את השפעתם, ביקשו עבור ר' יהודה חנינה ושילמו עבורו "פדיון נפש" של מאתיים מטבעות זהב והוא יצא ממות לחיים.

לצד עבודתו בשחרור יהודים מהצבא הופקד ר' יהודה עם אחיו ר' אברהם ור' אברהם עוזרי גם על חלוקת מזון לרעבים מהמשלוחים שהגיעו מיהודי אמריקה. אחר כך הגיע הגירוש הגדול, בשנת תרע"ז. הכהנים נדדו לראש העין ומשם לפ"ת וגם כעת היה ר' יהודה כהן חבר ועד הגולים.

יהי אחרי המבול...

מששבו הגולים תל אביבה והקהילה התימנית הלכה והתרחבה נשא ר' יהודה, נזר עסקני תימן, בעול העדה בכל תחום וענין. מעניין לראות את הרשימה המגוונת של תפקידיו בימים ההם: ארגון העדה וייצוגה בוועד העיר, איסוף הילדים לבית אולפנא והזמנת מורים מירושלים, ארגון שיעורי תורה למבוגרים על ידי מורי "תחכמוני", מסירת שיעורים מדי שבת בבית הכנסת של המערבים ב"מחנה יוסף", חלוקת סיוע לפליטים שנמלטו מפ"ת אחרי שהטורקים השתלטו עליה שנית לזמן מה, ארגון פועלים לעבודה בפרדס גולדברג, ארגון קהילות התימנים ברחבי הארץ ויסוד ועד בכל מקום, השכנת שלום בין אדם לחברו וישוב מחלוקות, יסוד ועדי גמילות חסדים ועזרה הדדית בקרב התימנים, פעילות במגביות הציבוריות למען נפגעי פרעות תרפ"א ביפו וליהודים הרעבים באוקראינה... אך טבעי היה הדבר שהוא היה נציגה המוכר של יהדות תימן בת"א בכל תחום וענין, חבר המועצה הראשונה של ת"א ואפילו נציג התימנים בוועד לענייני בריאות.

כל זאת כמובן לצד מלאכת הקודש שלו כמוהל מומחה, אומן וזריז. מסירות נפשו למצות המילה היתה עצומה ולמרות היותו מוהל מבוקש מאד, הוא נענה לכולם ומעולם לא השיב פניו של פונה ריקם. הוא כיתת רגליו למרחקים כדי למול את ילדי ישראל ומעולם לא נטל שכר על מלאכת הקודש גם כאשר דחוק היה בפרנסתו.

גדול היה כבודו של ר' יהודה בקהילתו ואף מחוצה לה. הוא לא חיזר על העסקנות אלא שהיא באה לפתחו. שיקול דעתו ותבונתו, נועם הליכותיו בכל מצב ודבריו שנאמרו בטוב טעם ודעת רכשו את לבם של כל אלו שעמם בא במגע.

שמחתו של ר' יהודה היתה על פניו תמיד, למרות שרבות סבל בחייו האישיים ובין היתר בהתאלמנותו מאשתו הראשונה שנפטרה בגיל צעיר.

על משמר החינוך

אמנם כן, גולת הכותרת של מפעליו הרוחניים ומה שאליו התמסר יותר מכל, היתה מלאכת החינוך והצלת הנוער התימני, עד כמה שניתן, מנטישת דרכי אבות.

הימים ההם שעם תום המלחמה וחזרת הגולים למקומם ימי סערה היו. הכל התחלף, הכל השתנה. השלטון הישן הלך ואחר בא במקומו. כל המסגרות הממסדיות זקוקות היו לשיקום מחדש, ארגון וייצוב. רוח של "קידמה" כביכול, נישבה באוויר בארץ וערערה גם היא הרבה מוסכמות ישנות.

עד הנה למדו ילדי התימנים ב"חדרים" אצל המארי כמו בתימן, ישובים סביב ספר אחד על הארץ וכולי. רבים מהם גם לא התמידו במסלולם זה ובצוק קשיי החיים יצאו לעזור לפרנסת הבית או סתם לחיי בטלה ברחוב. ילדים רבים פרכו עצמותיהם בבתי מלאכה וחרושת וילדות עסקו כמשרתות במשקי בית.

עם התנערותה של העיר והתארגנותה נוצר מצב בו הורים שרצו בחינוך טוב לילדיהם שוב לא אבו בצורת החינוך והלימוד הישנה ומשכך נפנו לשלוח את בניהם לבתי ספר מאורגנים שהחינוך שבהם לא הוסיף הרבה ליהדותם של התלמידים.

היתה זו שעת הכרעה. להיות או לחדול. לדבוק במסורת ה"חדר" בצורתו הישנה ולאבד את כל הנוער או לקפוץ על העגלה ולעשות מעשה. ר' יהודה כהן מידה יפה היתה בו, שעל אף שהיה מראשוני העדה ונאמן למסורתה היה ער ורגיש לבעיות הדורות המתחלפים. ומשכך החליט לעשות מעשה: הוא עמד להקים "תלמוד תורה" לעדת התימנים שיהיה הדור בלבשו החיצון ולא יהיה אלא קנקן חדש מלא ישן. "כדי למנוע הורים מ'שבירת כלים' ותלמידים מבעיטה בבית רבם וילכו באשר ילכו..." כפי שמסופר עליו.

ובאותה שעה מצא לו ידיד ורע, שותף לרעיון ולעשייה, גם הוא מעולי תרס"ז: גיסו (בזיו"ר) ר' יהודא משאט, שעליו נספר בעזרת ה' בכתבה הבאה.

תלמוד תורה לתימנים

מלא בחשש מתגובת הקהל אסף ר' יהודה כהן את חבריו ובראשם ר' יהודה משאט אל מלאכת הקמת הת"ת. בלב פועם פנה ב"קול קורא" אל ההורים שישלחו בניהם למוסד זה – והצליח.

תלמידים רבים נהרו אל המוסד החדש שנפתח ובהם אף כאלו שמעדות אחרות. הת"ת הצליח להציל נוער רב מלפנות לבתי ספר חילוניים ומפריקת עול תורה ומצוות.

והיה בו בתלמוד תורה זה מה שלא היה בשום מוסד חינוכי בארץ, הוא חינוך ולימוד לשמירת מסורת תימן בטהרתה, במבטא, בהגייה, בקריאת התורה עם טעמי המקרא בנוסח התימני וכל זאת, לראשונה בהיסטוריה, מתוך שיטות לימודיות מסודרות. בראש המחנכים עמד ידידו הקרוב של ר' יהודה כהן, הרב רפאל אלשיך, תלמיד חכמים מופלג שעליו עוד נספר בעז"ה. זה היה תלמוד תורה בנוסח המקובל בימינו ולמדו בו גם לימודי חול בסיסיים אך עם צביון תימני מובהק. להורים לא היתה שום סיבה שלא לשלוח את בניהם לת"ת זה.

לא קל היה הדבר. ההורים לא יכלו לשאת לבדם בנטל הכלכלי ור' יהודה כהן השקיע און והון בגיוס תקציבים והכרה ממסדית. הוא הקים ועד הורים והשתית את הת"ת על יסודות נאמנים.

תלמוד תורה לתימנים.

רח' מחנה יוסף בשכונת שבזי.

תרפ"ז (1927).

ה"תלמוד תורה" לתימנים לא היה דבר המובן מאליו. לא פחות משנדרשו ר' יהודה כהן וחבריו לשכנע את ההורים לשלוח את ילדיהם למסגרת זו, הוזקקו לעמוד כנגד הגורמים הרשמיים שמימנו את ה"תלמוד תורה" וטענתם בפייהם: היכן נשמע כדבר הזה? בית ספר שההברה בו שונה, ושכנית הלימודים שבו מותאמת לצרכי קהילה מסוימת. להרבה מאמצים נזקק ר' יהודה כהן כדי לשכנע את כולם בצדקת דרכו.

בשנותיו הראשונות של ה"תלמוד תורה" לא היו בו כי אם ארבע כיתות ראשונות, ועם כל זאת היה הקושי באחזקתו רב ועצום. ר' יהודה כהן שפתח בינתיים בשותפות עם גיסו ר' יהודא משאט את ביהח"ר למרצפות "המומחה", כמעט ולא דרך בשערי מפעלו. כל כולו טרוד היה בענייני הת"ת לצד שאר ענייני הציבור שעסק בהם. ולשבחו של ר' יהודא משאט, גם הוא מפטרוני ועסקני ה"תלמוד תורה", יאמר, ששנים רבות וכל עוד התאפשר הדבר גם לא דרש מר' יהודה כהן להגיע לבית החרושת.

אחרי ארבע שנות לימוד ב"תלמוד תורה לתימנים" הופנו התלמידים לביה"ס הדתי "תחכמוני". אך המציאות הוכיחה כי רבים מן התלמידים לא המשיכו במסגרת זו ורבים מהם פרשו לעבודה. גם מבין אלו שעברו ל"תחכמוני" נשרו רבים. הם לא מצאו שם את ביתם. מציאות זו העציבה מאד את ר' יהודה כהן שחינוך הדור הצעיר עמד בראש מעייניו.

והוא קיבל החלטה. בעוז רוח בלתי מצוי ולמרות שהעול שהיה מונח על כתפיו עד עכשיו גם הוא היה כבד מנשוא, החליט לפתוח עוד כיתות מתוך תקווה שהתלמידים התימנים ימשיכו בלימודים בבית ספר משלהם, כי שם ביתם. הוא המריץ את ההורים, להליב את התלמידים, ובתחילת שנת הלימודים תרצ"א נפתחה כיתה חמישית בת"ת, ללא כל אישור או תקציב כי אם ביזמה עצמית בלבד.

המעשה הנועז הקפיץ רבים ממקומם. גם גורמים רשמיים שהסתכלו באי אמון ובאי רצון ביצירה ששמה "תלמוד תורה תימני". אבל ר' יהודה לא נרתע, התרוצץ ונפגש, הסביר ושכנע – והצלחה. הת"ת קיבל את האישורים. עם השנים גדל לכדי שמונה כיתות, אחר כך כיתות מקבילות, ובסופו של דבר גם לבנין גדול ורחב ידיים ברחוב קלישר 5. (בתמונה)

בהמשך עסק רבי יהודה כהן גם בהקמת בי"ס לבנות תימן. עיסוקו המרובה בענייני חינוך הביאו לידי התעמקות בענייני פדגוגיה והבנת התלמיד ודעתו היתה מקובלת על רבים וטובים.

ביזמתו ניצלו רבים מאד מבני ובנות תימן שבזכות בתי הספר שהקים המשיכו בדרך אבות, ומבתי ספר אלו גם יצאו מורים ומורות מבני העדה שהעבירו הלאה את המסורת ואת החינוך.

מעמלו זה לא התעשר. אדרבה הוא הפקיר את עסקיו למען הת"ת עד שבסופו של דבר באו לו זמנים כלכליים לא קלים – ומשלו לא זז.

כיור לנטילת ידים בחצר הת"ת ברחוב קלישר

עסקן מזן נדיר

"הוא היה מן החוליות האחרונות בשרשרת המפוארת של פרנסי הדור הישן שקמו ליהדות תימן" כתב עליו אחרי פטירתו, פרופ' ר' יהודה רצהבי ז"ל, "ירא שמים, שלם במידות ובמוסר, נקי כפיים ובר לבב, משרת נאמן של הציבור שלא על מנת לקבל פרס, ביתו פתוח לרווחה למוכי גורל ולקשי יום, לנצרכים ולמבקשי עצה ותושיה, העסקנות ירושה היתה לו מבית אבותיו והיא היתה לו יעוד חיים. היא נבעה מאהבת האדם שהיתה נטועה בנפשו ומן הרצון לעזור לזולת. עסקנות אמת ללא אינטרס ומגמה, של מתנדב החותר לעזור לאחרים בכל הדרכים, ואינו נרתע מפני קשיים ומכשולים...".

"...סגולותיו האישיות ציינוהו בענווה ובשפלות רוח, בצניעות ובפשטות. באורך רוח ובמאור פנים. שמחת החיים וחדוות המעשה הביאו שמחה ללב. על אף שכמה וכמה תלאות ומשברים ידע בחייו רחוק היה מדכאון ועצבות. לאחר כל מהלומה שנחתה עליו היה זוקף קומתו וחוזר לכמות שהיה... עולמו הפנימי, עולם של יהודי מאמין. היה שלם ללא פגם...".

בו' אלול תשכ"ו השיב ר' יהודה כהן ז"ל את נשמתו ליוצרה.

"תל אביב של מעלה"

ת.ד. 455 ב"ב

פקס: 03/6180387

דוא"ל: babad10@kavnaki.net